

возвращения судом уголовного дела прокурору / П. Морозов // Законность. – 2005. – № 8. – С. 36–38. 9. Проект Кримінального процесуального кодексу України : від 13 груд. 2007 р., реєстр. № 1233 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115. 10. Бабаєва В. К. Сутність і значення стадії розгляду кримінальної справи суддею / В. К. Бабаєва // Університетські наукові записки. – 2002. – № 4. – С. 120–123.

Надійшла до редколегії 16.08.2012

Проанализированы основные положения подготовительного судебного производства по уголовным делам в соответствии с новым Уголовным процессуальным кодексом Украины. Рассмотрены актуальные проблемы реализации принципа состязательности в подготовительном производстве и предложены пути их решения.

The main provisions of the preparatory proceedings in criminal cases under the new Criminal Procedural Code of Ukraine are analyzed. Actual problems of the adversarial principle in the pre-court proceedings are observed and their solutions are proposed.

УДК 343.98

Р. Л. Степанюк

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИК РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗЛОВЖИВАННЯМИ З БЮДЖЕТНИМИ КОШТАМИ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

Розглянуто сучасний стан і перспективні напрями формування окремих методик розслідування злочинів, пов'язаних зі зловживаннями з бюджетними коштами в агропромисловому комплексі. На основі аналізу наукової літератури та слідчої практики запропоновано авторське бачення ієрархічної структури відповідних міжвидових і підвидових криміналістичних методик.

На сьогодні не є секретом, що в Україні, не дивлячись на значні природно-кліматичні переваги для здійснення сільського господарства, ця галузь економічної діяльності характеризується кризовими явищами, що негативно позначається на всій економіці держави. З метою забезпечення умов для розвитку сільського господарства державна політика в цій сфері спрямована у тому числі на здійснення підтримки фермерських та інших агропромислових господарств, забезпечення належного функціонування аграрного ринку за рахунок бюджетних коштів. У зв'язку з цим затверджені і реалізуються державні і місцеві цільові програми щодо розвитку українського села, сільських територій та сільських територіальних громад тощо.

Загальнодержавні управлінські заходи у сфері реалізації державної політики в аграрній сфері здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства України, яке діє на підставі Положення, затвердженого указом Президента України від 23 квітня 2011 р.

№ 500/2011 [1]. Завдання щодо функціонування окремих галузей агропромислового комплексу виконують підпорядковані Міністерству органи і підрозділи з питань розвитку сільських територій, ветеринарної медицини, карантину рослин. На місцевому рівні заходи з аграрних питань проводяться відповідними підрозділами (управліннями, відділами) агропромислового розвитку місцевих державних адміністрацій, інспекціями з питань сільського господарства.

Проте реалізація державної політики щодо підтримки сільського господарства за рахунок бюджетів, на жаль, супроводжується злочинними посяганнями, під час виявлення та розслідування яких правоохоронні органи стикаються з труднощами, зумовленими відсутністю сучасних науково-методичних рекомендацій. Це вимагає від криміналістичної науки здійснення теоретичного узагальнення та аналізу слідчої практики з метою формування окремих методик розслідування злочинів, пов'язаних зі зловживаннями з бюджетними коштами в агропромисловому комплексі.

За даними В. Г. Сюравчика, найбільш поширеними зловживаннями в аграрному секторі економіки є: розкрадання матеріальних цінностей Держкомрезерву; неефективне, нецільове використання бюджетних та позабюджетних коштів; неповернення іноземних кредитів, отриманих під гарантію Уряду за закуплену сільськогосподарську техніку; недбале зберігання й умисне приховування запасів зерна; розкрадання матеріальних цінностей під час сівби і збирання урожаю та інші зловживання, пов'язані з реформуванням аграрного сектора економіки України [2].

За результатами нашого дослідження можна відзначити більш широкий спектр злочинних посягань із бюджетними коштами та іншим державним майном, які доцільно типізувати залежно від конкретної сфери (місця або галузі) діяльності. У зв'язку з цим слід виокремити: а) управлінську діяльність, пов'язану з реалізацією державної підтримки аграрного сектора економіки; б) діяльність Аграрного фонду; в) діяльність Українського державного фонду підтримки фермерських господарств.

Для управлінської діяльності, пов'язаної з реалізацією державної підтримки аграрного сектору економіки, типовими є різноманітні злочинні прояви, зокрема: а) службові зловживання і підроблення в інтересах одержувачів бюджетних коштів, які не відповідають вимогам, що пред'являються до них законодавством, що призводить до виділення бюджетних асигнувань неналежним одержувачам; б) нецільове використання бюджетних коштів, призначених для фінансової підтримки агропромислових підприємств; в) розкрадання бюджетних коштів, іншого державного майна організованими групами з числа чиновників і підприємців.

Для виконання конкретних завдань щодо розвитку аграрного ринку, зокрема передбачених Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», було створено і забезпечено діяльність Аграрного фонду – спеціалізованої бюджетної

установи, що уповноважена від імені держави реалізовувати цінову політику в аграрному секторі економіки.

В узагальненому вигляді злочини в діяльності Аграрного фонду можна поділити на дві групи: а) злочини, що вчиняються службовими особами Фонду при здійсненні державних закупівель, наданні бюджетних позик (із застосуванням режиму державних заставних закупівель зерна [3]) виробникам, контролю за виконанням сільськогосподарськими підприємствами договірних умов із Фондом; б) злочини, що вчиняються службовими особами агропромислових підприємств.

Для першої групи злочинів характерні зловживання, пов'язані зі здійсненням державних закупівель, а також службові зловживання, хабарництво й інші корупційні злочини при виділенні бюджетних позик, прийманні, зберіганні та реалізації зерна та інших об'єктів застави за форвардними контрактами.

Друга група об'єднує зловживання з боку підприємців із метою необґрунтованого одержання бюджетних позик, а також розкрадання ними майна, що належить Фонду, службові зловживання, підроблення, недбаість при здійсненні господарської діяльності за договірними відносинами з Фондом.

Зокрема, значна кількість злочинів пов'язана зі зловживаннями із сільськогосподарською продукцією, яка має бути поставлена в майбутньому, як правило, після збирання врожаю, зберігається або переробляється підприємцями за договірними відносинами з Фондом. Типовими злочинними схемами в даному випадку є: а) привласнення, розтрата майна (зерна, цукру тощо), що належить Фонду і знаходиться на відповідальному зберіганні підприємства агропромислового комплексу; б) службові зловживання, що призводять до незаконного відчуження продукції, що належить Фонду і знаходиться на відповідальному зберіганні підприємства; в) службові зловживання з метою невиконання умов форвардних біржових контрактів із Фондом (одержання передоплати за поставки зерна, використання одержаних коштів на господарські потреби підприємства, наступне невиконання умов щодо поставки зерна, яке реалізується комерційним фірмам); г) розкрадання бюджетних коштів шляхом укладення безтоварних біржових контрактів із Аграрним фондом на купівлю-продаж зерна, підроблення документів про нібито наявне і відвантажене зерно; ґ) службові зловживання з метою фальсифікації даних, необхідних для укладення підприємством агропромислового комплексу форвардних біржових контрактів, контрактів на зберігання або реалізацію продукції Фонду (про відсутність заборгованості зі сплати обов'язкових платежів; про відповідність підприємства умовам, що пред'являються як обов'язкові для укладення контракту) тощо.

З метою підтримки фермерських господарств функціонує інша спеціалізована бюджетна установа – Український державний фонд підтримки фермерських господарств, що виконує функції з реаліза-

ції державної політики щодо підтримки становлення і розвитку фермерських господарств. Кошти фонду використовуються відповідно до Порядку використання коштів державного бюджету для надання підтримки фермерським господарствам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2005 р. № 1102 [4].

Найбільш типовими зловживаннями у галузі діяльності зазначеного фонду є: а) шахрайське заволодіння службовими особами фермерських господарств бюджетними коштами, виділеними в якості компенсацій за нібито понесені витрати на господарські потреби; б) шахрайство з фінансовими ресурсами з боку службових осіб фермерських господарств із метою одержання бюджетного фінансування; в) зловживання службовим становищем службовими особами сільськогосподарських підприємств із метою необґрунтованого одержання бюджетних коштів; г) розкрадання бюджетних коштів, призначених для фінансування фермерських господарств, службовими особами Фонду; ґ) розкрадання майна Фонду службовими особами у поточній господарській діяльності; д) хабарництво та інші корупційні злочини з боку службових осіб Фонду при вирішенні питань щодо розподілу та виділення бюджетного фінансування фермерським господарствам; е) нецільове використання бюджетних коштів службовими особами Фонду; є) службова недбалість з боку службових осіб Фонду при здійсненні господарської діяльності.

Крім діяльності вищевказаних бюджетних установ, законодавством України передбачено інші заходи щодо підтримки сільського господарства, реалізація яких здійснюється у тому числі за рахунок бюджетних коштів. Слідчій практиці відомо чимало прикладів зловживань з боку службових осіб підприємств агропромислового комплексу з метою обманного одержання бюджетного фінансування, пільг за податками, привласнення одержаних бюджетних коштів, а також з боку службових осіб державних органів, що виявляються у розкраданнях, службових зловживаннях і нецільовому використанні бюджетних коштів, призначених для реалізації певних програм.

Зокрема, виявляється значна кількість злочинів, пов'язаних із фальсифікацією документів і отриманням фінансової підтримки підприємствами, які не відповідають вимогам законодавства щодо суб'єктів такої допомоги, необґрунтованим фінансуванням підприємств агропромислового комплексу, а також розкраданням бюджетних коштів, виділених у межах фінансування програм із підтримки агропромислового комплексу.

Ще одним різновидом злочинної діяльності є зловживання з бюджетними коштами службових осіб державних підприємств аграрного сектора економіки. До таких посягань слід відносити: а) нецільове використання бюджетних коштів, виділених підприємству на виконання цільових програм (щодо підвищення родючості ґрунтів), у тому числі пов'язане із умисною невиплатою заробітної плати працівникам; б) умисне невиконання службовими особами

вироків та інших рішень судів щодо стягнення з підприємств коштів, витрачених з бюджету; в) розкрадання, службові зловживання і/або службова недбалість при розпорядженні майном державного матеріального резерву; г) службові зловживання та/або службова недбалість при здійсненні господарської діяльності, пов'язаної з придбанням, переробкою та реалізацією сільськогосподарської продукції з метою необґрунтованого одержання бюджетного відшкодування у вигляді прямого фінансування або пільг за податками; г) розкрадання бюджетних коштів під час поточної господарської діяльності.

Підсумовуючи викладене, відзначимо, що урахування специфіки вищевказаних злочинних схем вимагає створення:

а) спеціальної міжвидової методики розслідування злочинів, пов'язаних зі зловживаннями з бюджетними коштами в агропромисловому комплексі;

б) підвидових методик розслідування найбільш розповсюджених злочинів у галузі агропромислового комплексу: 1) методики розслідування привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем в агропромисловому комплексі; 2) методики розслідування економічного шахрайства в агропромисловому комплексі; 3) методики розслідування службових злочинів корупційної спрямованості, вчинених в агропромисловому комплексі.

Список літератури: 1. Положення про міністерство аграрної політики та продовольства України : затв. указом Президента України від 23 квітня 2011 р. № 500/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 31. – Ст. 1326. **2.** Сюравич В. Г. Запобігання корисливим злочинам в аграрному секторі економіки України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Сюравич Валерій Григорович. – К., 2007. – 20 с. **3.** Порядок надання бюджетних позик із застосуванням режиму державних заставних закупівель зерна : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2008 р. № 705 // Урядовий кур'єр. – 14.08.2008. – № 49. **4.** Порядок використання коштів державного бюджету для надання підтримки фермерським господарствам : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 25 серп. 2005 р. № 1102 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 34. – Ст. 2269. – 3 наст. зм.

Надійшла до редколегії 07.07.2012

Рассмотрено современное состояние и перспективные направления формирования частных методик расследования преступлений, связанных со злоупотреблениями с бюджетными средствами в агропромышленном комплексе. На основе анализа научной литературы и следственной практики предложено авторское видение иерархической структуры соответствующих межвидовых и подвидовых криминалистических методик.

The current state and perspective directions of the formation of particular methods of investigation of crimes related to abuse of budget funds in agriculture are observed. Based on the analysis of scientific literature and investigative practices the author's vision of a hierarchical structure of criminalistic inter-specific and subspecies methods is offered.